

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Гуменюк Сергій Васильович
м.Тернопіль

У статті аналізуються підходи до визначення поняття «здоров'язберігаючі технології», які об'єднують в собі всі напрями діяльності освітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Розглядаються педагогічні аспекти здоров'язбереження, як якісна характеристика системи освіти. Дається визначення поняття «технологія», «педагогічна технологія» та «здоров'язберігаюча технологія».

Ключові слова: технологія, педагогічні технології, здоров'язберігаюча технологія, учні, навчально-виховний процес, система освіти.

Однією з найактуальніших проблем сьогодення в Україні є здоров'язбереження підростаючого покоління. Водночас, доводиться констатувати, що незважаючи на значну увагу з боку суспільства здоров'я учнів постійно погіршується. Кількість здорових дітей в нашій країні, за різними даними, коливається від 4 до 10 %. На сьогоднішній день, 36% учнів загальноосвітніх шкіл мають низький рівень фізичного здоров'я, 34% – нижче за середній, 23% – середній, 7% – вище середнього, і лише 1% – високий. При цьому, за останні роки спостерігається тенденція до погіршення стану здоров'я школярів усіх вікових груп.

У зв'язку з цим актуалізується завдання пошуку ефективних навчальних технологій, в яких збереження здоров'я учнів є пріоритетним завданням навчально-виховного процесу. Цьому сприяє «Національна доктрина розвитку освіти» пріоритетним завданням якої є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності [7]. Закон України «Про загальну середню освіту» спрямовує на формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань, забезпечення повноцінного фізичного розвитку й зміцнення здоров'я [9].

Вирішення проблеми здоров'язбереження присвячено праці сучасних науковців (І. Волкова, В. Єфімова, О. Іонова), здоров'язберігаючим технологіям у підготовці майбутніх фахівців (М. Зоріна, Г. Остапенко). Проте у працях, зазначених вище науковців недостатньо уваги приділено механізмам впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес ВНЗ.

Метою статті є обґрунтування змісту поняття «здоров'язберігаючі технології» та його значення для системи освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти все частіше запроваджується технологічний підхід, який відрізняється своїми якісними характеристиками (гарантованістю кінцевого результату і проектуванням майбутнього навчального процесу). За визначенням (ЮНЕСКО) технологія – це, перш за все, системний метод створення, застосування знань з урахуванням технологічних і людських ресурсів та їх взаємовпливу, що має на меті оптимізацію форм освіти. В той же час педагогічна технологія за визначенням тієї ж організації це – системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з обліком технічних і людських ресурсів і їхньої взаємодії, що ставить своєю задачею оптимізацію форм освіти [8].

Зазначимо, що терміни «педагогічна технологія» і «освітня технологія» досить часто використовуються у педагогічній літературі. У визначенні методологічного підходу до розуміння поняття «освітня технологія» ми виходимо з того, що освіта є результатом навчання і виховання, у процесі яких відбувається розвиток особистості та її соціалізація, тому поняття «освітня

технологія», відображає взаємодію і взаємозумовленість освітнього середовища і є більш ширшим розумінням. Педагогічних технологій реалізуються безпосередньо у педагогічній взаємодії вчителя з учнями, яка характеризується взаємопов'язаними процесами навчання, виховання й розвитку.

Досліджуючи класифікацію освітніх технологій: організаційно-педагогічні технології, (що визначають структуру навчально-виховного процесу, який запобігає перевтомі, гіподинамії та інших дезадаптаційних станів); психолого-педагогічні технології, (які пов'язані з безпосередньою роботою педагога з дітьми сюди ж відноситься і психолого-педагогічний супровід всіх елементів освітнього процесу); навчально-виховні технології, (що включають програми з навчання турботи про своє здоров'я і формуванню культури здоров'я учнів), все частіше спостерігається вирішення нової групи «здоров'язберігаючі технології». Значення здоров'язберігаючих технологій найбільш вагоме серед усіх відомих освітніх технологій за ступенем впливу на здоров'я дітей. Основною ознакою яких – використання психолого-педагогічних прийомів, методів, підходів до вирішення поставлених завдань.

Аналізуючи визначення поняття «здоров'язберігальна технологія» В. Єфімова [4] зробила висновок, що однозначне тлумачення терміну відсутнє. Натомість існуючий перелік визначень надзвичайно широкий, розглянемо декілька підходів до визначення даного поняття, відбитих у виданнях останніх років. Усі підходи об'єднують декілька напрямів, де здоров'язберігальна технологія розглядається:

- як маркер якісної характеристики освітніх технологій, показник її спрямованості на здоров'язбереження; як сукупність тих принципів, прийомів, методів педагогічної роботи, які, доповнюючи традиційні технології навчання і виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження;
- як технології навчання здоров'ю, які об'єднують формування культури здоров'я, здорового способу життя, валеологічну і гігієнічну освіту та інше;
- як сукупність оздоровчо-фізкультурних заходів;
- як урахування вікових та психофізіологічних особливостей школярів;
- як формування сприятливого освітнього середовища: як лікувально-профілактичні.

На думку автора згідно до логіки тлумачення здоров'язберігальних технологій як освітнього феномену та сучасних підходів до визначення педагогічних технологій взагалі, поняття «здоров'язберігальні технології» потрібно розглядати як частину педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання здоровому способу життя, яка спрямована на вирішення питань здоров'язбереження у системі освіти; як спосіб організації, модель учбового процесу, яка гарантує збереження здоров'я всіх суб'єктів навчального процесу; як інструментарій освітнього процесу, як система вказівок, які повинні забезпечити ефективність і результативність навчання разом із збереженням здоров'я учнів.

Узагальнивши погляди дослідників на сутність здоров'язбереження, О. Іонова [6] визначає здоров'язбереження в педагогічному аспекті як процес навчання й виховання, що не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю учнів, створює безпечні й комфортні умови перебування дітей у школі, забезпечує індивідуальну освітню траєкторію дитини, запобігання стресів, перевантаження, втоми вихованців і тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я школярів. З огляду на це «здоров'язберігальні технології» трактує як сукупність засобів, методів, форм, прийомів організації, проведення, управлін-

ня навчально-виховного процесу, спрямовані на забезпечення ефективності здоров'язбереження учнів.

Як зазначає І. Волкової [3] поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднують в собі всі напрями діяльності освітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Однак поняття «здоров'язберігаюча» можна віднести до будь-якої педагогічної технології, яка в процесі реалізації створює необхідні умови для збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу – учнів та вчителів. І саме головне, що будь-яка педагогічна технологія має бути здоров'язберігаючою.

Погоджуємося з думкою автора, яка вважають, що здоров'язбереження повинно бути якісною характеристикою будь-якої освітньої технології. Натомість вважаємо, що згідно логіки й методології сучасних підходів до технологізації навчання, проблеми здоров'язбереження учнів слід вирішувати у конкретних навчальних технологіях, які зберігають здоров'я та спрямовані на його покращення. Для цього потрібно розробляти й впроваджувати ефективні здоров'язберігаючі технології в яких збереження та покращення здоров'я є пріоритетним завданням.

Під змістом здоров'язберігаючих технологій Т. Бойченко [1] пропонує розуміти:

- сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);
- повноцінний та раціонально організований руховий режим.

На його думку сутність здоров'язберігаючих та здоров'яформуючих технологій постає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, корекційні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності навчальної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості», поліпшення якості життя суб'єктів освітнього середовища.

Розглядаючи класифікацію існуючих технологій здоров'язбереження О. Ващенко [2] виокремлює такі типи:

– здоров'язберігаючі – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;

– оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

– технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання. Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально-навчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультатив-

ного навчання та додаткової освіти;

– виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини.

Проаналізувавши дану класифікацію типів технологій здоров'язбереження та їх зміст, вважаємо, що здоров'язберігаючі технології є найбільш ширшими і включають в себе: оздоровчі технології, навчання здоров'ю та виховання культури здоров'я. Оскільки вони є складовими збереження здоров'я та спрямовані у всіх напрямках діяльності загальноосвітнього закладу з формування й зміцнення здоров'я школярів.

Виступаючи знаряддям в освітньому процесі «здоров'язберігаючі технології» об'єднують в собі педагогічні технології навчання, які створені на:

- соціальної моделі здоров'я;
- індивідуалізації навчання і виховання;
- диференціації учнів згідно до вікових, психологічних та психофізіологічних особливостей, особистісних потреб та інтересів;
- інноваційних методах і формах навчання, сприятливих до збереження здоров'я кожної дитини; створенні емоційно та гігієнічно сприятливого середовища;
- формуванні у школярів самоохоронної поведінки та навичок, які сприяють збереженню здоров'я [5].

Значимо, що створення і реалізація здоров'язберігаючих технологій – важлива соціально-педагогічна проблема. Її вирішення зачіпає нагальні питання суспільства та системи освіти, оскільки в сучасних умовах особливого значення набувають проблеми зміцнення й формування здоров'я учнів, орієнтації учнів на ведення здорового способу життя.

Таким чином узагальнюючи дослідження різних авторів з даного питання на нашу думку «здоров'язберігаюча технологія» це – сукупність засобів, методів, форм, методичних прийомів організації, проведення і управління навчально-виховним процесом, що спрямовані на збереження, формування та зміцнення здоров'я учнів.

Підводячи підсумок вище сказаного можна зробити наступні висновки.

1. На сучасному етапі розвитку освіти все частіше запроваджується технологічний підхід, який відрізняється своїми якісними характеристиками (гарантованістю кінцевого результату і проектуванням майбутнього навчального процесу).

2. Значення здоров'язберігаючих технологій найбільш вагоме серед усіх відомих освітніх технологій за ступенем впливу на здоров'я дітей.

3. Поняття «здоров'язбережувальні технології» потрібно розглядати як частину педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання здоровому способу життя

4. «Здоров'язберігаюча технологія» це – сукупність засобів, методів, форм, методичних прийомів організації, проведення і управління навчально-виховним процесом, що спрямовані на збереження, формування та зміцнення здоров'я учнів.

Перспективи подальших розвідок є визначення сутності й складових здоров'я та здоров'язберігаючих технологій на сучасному етапі розвитку освіти і науки.

Література і джерела

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим [Текст] / Т. Бойченко // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – №2. – С.1-4
2. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі [Текст] / О.Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С.1-6
3. Волкова І.В. Поняття «здоров'язберігаючі технології» та їх класифікації [Електронний ресурс] / І.В.Волкова – Режим доступу: <<http://edu-post-diploma.kharkov.ua>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Єфімова В.М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / В. М.Єфімова – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2010_1/10yvmcpi.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Зоріна О. М. Здоров'язберігаючі технології в підготовці майбутнього фахівця [Електронний ресурс] / О. М. Зоріна – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pipo/2011_30-31/11zmotfs.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

6. Іонова О. М. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / О. М.Іонова – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009-01/09iomppp.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. Педагогічні технології навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socgum.mdpu.org.ua/index.php?option=com_mtree&task=viewlink&link_id=2592&Itemid=0>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
9. Про загальну середню освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

В статтє анализируются подходы к определению понятия «Здоровьесберегающие технологии», которые объединяют в себе все направления деятельности образовательного учреждения по формированию, сохранению и укреплению здоровья учащихся. Рассматриваются педагогические аспекты здоровьесбережения, как качественная характеристика системы образования. Дано определение понятия «технология», «педагогическая технология» и «здоровьесберегающая технология».

Ключевые слова: технология, педагогическая технология, здоровьесберегающая технология, ученики, учебно-воспитательный процесс, система образования.

The article examines the approaches to the definition of «heal-preserving technology» that combine all areas of educational institution to form, maintain and strengthen the health of students. We consider the pedagogical aspect of heal-preserving technology as qualitative characteristics of the education system. We give a definition of «technology», «educational technology» and «heal-preserving technology».

Key words: technology, educational technology, heal-preserving technology students, the educational process, the system of education.